

Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (peto vijeće)

27. travnja 2017.*

„Žalba – Zabranjeni sporazumi – Europska tržišta kositrenih stabilizatora i toplinskih stabilizatora ESBO/esteri – Utvrđivanje cijena, podjela tržišta i razmjena osjetljivih poslovnih podataka – Pripisivost društvu majci protupravnog ponašanja društava kćeri – Uredba (EZ) br. 1/2003 – Članak 25. stavak 1. – Zastara u području izricanja sankcija u odnosu na društva kćeri – Učinci na pravnu situaciju društva majke“

U predmetu C-516/15 P,

povodom žalbe na temelju članka 56. Statuta Suda Europske unije, podnesene 24. rujna 2015.,

Akzo Nobel NV, sa sjedištem u Amsterdamu (Nizozemska),

Akzo Nobel Chemicals GmbH, sa sjedištem u Dürenu (Njemačka),

Akzo Nobel Chemicals BV, sa sjedištem u Amersfoortu (Nizozemska),

koje zastupaju C. Swaak i R. Wesseling, *advocaten*,

žalitelji,

a druge stranke postupka su:

Akcros Chemicals Ltd, sa sjedištem u Warwickshireu (Ujedinjena Kraljevina),

tužitelj u prvom stupnju,

Europska komisija, koju zastupaju V. Bottka i P. Rossi, u svojstvu agenata,

tuženik u prvom stupnju,

SUD (peto vijeće),

u sastavu: J. L. da Cruz Vilaça (izvjestitelj), predsjednik vijeća, M. Berger, A. Borg Barthet, E. Levits i F. Biltgen, suci,

nezavisni odvjetnik: N. Wahl,

tajnik: A. Calot Escobar,

uzimajući u obzir pisani postupak,

* Jezik postupka: engleski.

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 21. prosinca 2016.,
donosi sljedeću

Presudu

- 1 Svojom žalbom Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV zahtijevaju ukidanje presude Općeg suda Europske unije od 15. srpnja 2015., Akzo Nobel i dr./Komisija (T-47/10, u daljnjem tekstu: pobijana presuda, EU:T:2015:506), kojom je on samo djelomično prihvatio njihovu tužbu kojom su zahtijevali, prije svega, poništenje Odluke Komisije C (2009) 8682 *final* od 11. studenoga 2009. o postupku primjene članka 81. UEZ-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u (predmet COMP/38589 – Toplinski stabilizatori) (u daljnjem tekstu: sporna odluka) i, podredno, smanjenje iznosa novčanih kazni koje su im izrečene.

Pravni okvir

- 2 Članak 7. Uredbe Vijeća (EZ) br. 1/2003 od 16. prosinca 2002. o provedbi pravila o tržišnom natjecanju koja su propisana člancima 81. i 82. [UEZ-a] (SL 2003., L 1, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 1., str. 165.), naslovljen „Utvrđivanje i otklanjanje povrede odredaba Ugovora”, u stavku 1. propisuje:

„Kada Komisija, postupajući po pritužbi ili po službenoj dužnosti, utvrdi da postoji povreda članka 81. ili članka 82. [UEZ-a], može odlukom zahtijevati od poduzetnika i udruženja poduzetnika da takvu povredu otklone. [...] U slučaju postojanja opravdanog interesa, Komisija može utvrditi i povredu propisa koja se dogodila u prošlosti.”

- 3 Članak 23. te uredbe, naslovljen „Novčane kazne”, u stavku 2. propisuje:

„Komisija može poduzetnicima i udruženjima poduzetnika odlukom propisati novčane kazne ako bilo namjerno ili nepažnjom:

(a) krše odredbe članka 81. ili članka 82. [UEZ-a] [...]

[...]”

- 4 Članak 25. te uredbe, naslovljen „Zastara za izricanje kazni”, u stavcima 1. do 3. propisuje:

„1. Za ovlasti dodijeljene Komisiji sukladno [članku 23.] vrijede sljedeći rokovi zastare:

(a) tri godine u slučaju povrede odredbi koje se odnose na zahtjev za dostavom informacija ili na provođenje pretraga;

(b) pet godina u slučaju svih ostalih povreda propisa.

2. Zastara počinje teći od dana počinjenja povrede propisa. No, u slučaju kontinuirane ili ponavljane povrede vrijeme zastare računa se od dana kada je prestala povreda propisa.

3. Svaka radnja koju poduzme Komisija ili tijelo države članice nadležno za tržišno natjecanje s ciljem istrage ili vođenja postupaka u vezi povrede propisa, prekida vrijeme zastare za izricanje kazni ili periodičnih penala. [...]”

Okolnosti spora

- 5 Okolnosti spora opisane su u točkama 1. do 50. pobijane presude. Za potrebe razumijevanja ovog predmeta valja istaknuti sljedeće elemente.
- 6 Spornom odlukom Komisija je utvrdila da je određeni broj poduzetnika povrijedio članak 81. UEZ-a i članak 53. Sporazuma o Europskom gospodarskom prostoru od 2. svibnja 1992. (SL 1994., L 1, str. 3.; SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 11., svezak 106., str. 3.) jer su sudjelovali u dvije skupine protutržišnih sporazuma i usklađenih djelovanja na području Europskoga gospodarskog prostora u odnosu na, s jedne strane, sektor kositrenih stabilizatora i, s druge strane, sektor epoksidnog sojinog ulja i estera (u daljnjem tekstu: sektor ESBO/esteri).
- 7 Prema članku 1. sporne odluke, te dvije povrede koje je utvrdila Komisija, a koje su se odnosile na dvije kategorije toplinskih stabilizatora, sastojale su se od dogovaranja cijena, podjele tržišta putem prodajnih kvota, podjele klijenata i razmjene osjetljivih poslovnih podataka, osobito podataka o klijentima, proizvodnji i prodaji.
- 8 U spornoj odluci navodi se da su dotični poduzetnici sudjelovali u tim povredama tijekom različitih razdoblja između 24. veljače 1987. i 21. ožujka 2000. za sektor kositrenih stabilizatora i između 11. rujna 1991. i 22. ožujka 2000. za sektor ESBO/esteri.
- 9 Sporna odluka bila je u pogledu svake povrede upućena 20 društava koja su u dotičnim povredama sudjelovala bilo izravno bilo s obzirom na svoju odgovornost kao društva majke.
- 10 Što se tiče pripisivanja povreda, člankom 1. sporne odluke društva Akzo Nobel, Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akcros Chemicals Ltd smatra se odgovornima za njihovo sudjelovanje u povredi koja se odnosi na kositrene stabilizatore, i to za razdoblje od 24. veljače 1987. do 21. ožujka 2000. u pogledu društva Akzo Nobel, od 24. veljače 1987. do 28. lipnja 1993. u pogledu društva Akzo Nobel Chemicals GmbH i od 28. lipnja 1993. do 21. ožujka 2000. u pogledu društva Akcros Chemicals.
- 11 Na isti način, člankom 1. sporne odluke društva Akzo Nobel, Akzo Nobel Chemicals BV i Akcros Chemicals smatra se odgovornima za njihovo sudjelovanje u povredi koja se odnosi na sektor ESBO/esteri, i to za razdoblje od 11. rujna 1991. do 22. ožujka 2000. u pogledu društva Akzo Nobel, od 11. rujna 1991. do 28. lipnja 1993. u pogledu društva Akzo Nobel Chemicals BV i od 28. lipnja 1993. do 22. ožujka 2000. u pogledu društva Akcros Chemicals.
- 12 Nadalje, sudjelovanje društava Akzo Nobel, Akzo Nobel Chemicals GmbH, Akzo Nobel Chemicals BV i Akcros Chemicals u povredama Komisija je podijelila na tri zasebna razdoblja povrede.
- 13 Za razdoblje povrede prije 28. lipnja 1993. (u daljnjem tekstu: prvo razdoblje povrede) Komisija je zaključila da su društva u kojima je 100 % udjela neizravno držao Akzo NV, koji je postao Akzo Nobel, izravno sudjelovala u povredama, to jest Akzo Nobel Chemicals GmbH, za povredu u vezi s kositrenim stabilizatorima, i Akzo Nobel Chemicals BV, za povredu koja se odnosi na sektor ESBO/esteri.
- 14 Za drugo razdoblje povrede, od 28. lipnja 1993. do 2. listopada 1998., Komisija je smatrala da je izravni sudionik u povredama bilo partnerstvo Akcros Chemicals, koje je centraliziralo aktivnosti proizvodnje i prodaje toplinskih stabilizatora grupe Akzo, koja nije imala vlastitu pravnu osobnost.
- 15 Za treće razdoblje povrede, odnosno razdoblje od 2. listopada 1998. do 21. ožujka 2000. za kositrene stabilizatore i od 2. listopada 1998. do 22. ožujka 2000. za sektor ESBO/esteri, Komisija je smatrala da je Akcros Chemicals, koji je preuzeo djelatnost partnerstva Akcros Chemicals, izravno sudjelovao u povredama.

- 16 Tako je odgovornost Akzo Nobela, kao krovno društvo grupe društava od kojih su neka izravno sudjelovala u zabranjenim sporazumima, utvrđena u spornoj odluci za cijelo razdoblje povrede, to jest od 24. veljače 1987. do 22. ožujka 2000.
- 17 Što se tiče pripisivanja novčanih kazni, u članku 2. sporne odluke navedeno je kako slijedi:
„Za [povredu] na tržištu kositrenih stabilizatora [...] izriču se sljedeće novčane kazne:
[...]
4. [Akzo Nobel], [Akzo Nobel Chemicals GmbH] i [Akcros Chemicals] solidarno su odgovorni za iznos od 1 580 000 eura;
[...]
6. [Akzo Nobel] i [Akzo Nobel Chemicals GmbH] solidarno su odgovorni za iznos od 9 820 000 eura;
7. [Akzo Nobel] odgovoran je za iznos od 1 432 700 eura;
[...]
Za [povredu] u [sektoru ESBO/esteri] izriču se sljedeće novčane kazne:
[...]
21. [Akzo Nobel], [Akzo Nobel Chemicals BV] i [Akcros Chemicals] solidarno su odgovorni za iznos od 2 033 000 eura;
[...]
23. [Akzo Nobel] i [Akzo Nobel Chemicals BV] solidarno su odgovorni za iznos od 3 467 000 eura;
24. [Akzo Nobel] odgovoran je za iznos od 2 215 303 eura;
[...]”
- 18 Odlukom Komisije od 30. lipnja 2011. sporna je odluka izmijenjena u dijelu u kojem je upućena društvima Akzo Nobel i Akcros Chemicals (u daljnjem tekstu: odluka o izmjeni).
- 19 Komisija je u uvodnoj izjavi 1. odluke o izmjeni podsjetila da je u spornoj odluci društvima Akzo Nobel i Akcros Chemicals izrekla novčane kazne „zajednički i solidarno” s društvima Elementis plc, Elementis Holdings Limited i Elementis Services Limited.
- 20 Komisija je u uvodnoj izjavi 2. odluke o izmjeni navela da je, slijedom presude od 29. ožujka 2011., ArcelorMittal Luxembourg/Komisija i Komisija/ArcelorMittal Luxembourg i dr. (C-201/09 P i C-216/09 P, EU:C:2011:190), odlučila staviti izvan snage spornu odluku u dijelu u kojem je bila upućena, među ostalim, društvima Elementis i Elementis Holdings Limited.
- 21 Stoga je Komisija izmijenila spornu odluku u dijelu u kojem je bila upućena društvima Akzo Nobel i Akcros Chemicals jer su ta društva, solidarno s društvom Elementis, smatrana odgovornima za izrečene novčane kazne.

- 22 Tužbom podnesenom tajništvu Općeg suda 12. rujna 2011. društva Akzo Nobel i Akcros Chemicals pokrenula su postupak protiv odluke o izmjeni. Potonja je poništena presudom Općeg suda od 15. srpnja 2015., Akzo Nobel i Akcros Chemicals/Komisija (T-485/11, EU:T:2015:517).

Postupak pred Općim sudom i pobijana presuda

- 23 Tužbom podnesenom tajništvu Općeg suda 27. siječnja 2010. Akzo Nobel, Akzo Nobel Chemicals GmbH, Akzo Nobel Chemicals BV i Akcros Chemicals tražili su poništenje sporne odluke i, podredno, smanjenje iznosa novčanih kazni koje su im izrečene.
- 24 Ta su društva u prilog svojoj tužbi istaknula pet tužbenih razloga, od kojih se prvi temeljio na povredi pravila o zastari. U okviru prvog dijela prvog tužbenog razloga, koji se temeljio na povredi članka 25. stavka 1. točke (b) Uredbe br. 1/2003, oni su tvrdili da Komisija više ne može postupati protiv društava Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV od 28. lipnja 1998. jer je njihovo sudjelovanje u povredama prestalo 28. lipnja 1993. Posljedično, u odnosu na njih nije se mogla utvrditi nikakva odgovornost kao ni u odnosu za društvo Akzo Nobel, kao društvo majku tih društava, za prvo razdoblje povrede.
- 25 Pobijanom presudom Opći sud poništio je zbog zastare članak 2. točke 4., 6., 21. i 23. sporne odluke u dijelu u kojem su novčane kazne izrečene društvima Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV na ime prvog razdoblja povrede i odbio tužbu u preostalom dijelu.

Zahtjevi stranaka

- 26 Žalitelji od Suda zahtijevaju da:
- najprije, ukine pobijanu presudu u dijelu u kojem je utvrđeno da se odgovornost za novčane kazne koje su prvotno izrečene društvima Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV zbog njihova sudjelovanja u povredama i dalje može pripisati društvu Akzo Nobel nakon što je Opći sud te novčane kazne poništio;
  - poništiti spornu odluku u dijelu u kojem je utvrđeno sudjelovanje društava Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV u povredama, osobito članak 1. stavak 1. točku (b) i članak 1. stavak 2. točku (b);
  - poništi spornu odluku u dijelu u kojem se njome pripisuje odgovornost i/ili izriče novčana kazna društvu Akzo Nobel zbog protupravnog ponašanja društava Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV, a osobito članak 1. stavak 1. točku (a) za razdoblje od 24. veljače 1987. do 28. lipnja 1993. te članak 1. stavak 2. točku (a) za razdoblje od 11. rujna 1991. do 28. lipnja 1993. i/ili članak 2. stavke 6. i 23.;
  - podredno, ukine pobijanu presudu te vrati predmet Općem sudu na ponovno suđenje, i
  - naloži Komisiji snošenje troškova.
- 27 Komisija zahtijeva odbijanje žalbe i nalaganje žaliteljima snošenja troškova.

O žalbi

- 28 Svojim jedinim žalbenim razlogom žalitelji Općem sudu u biti prigovaraju da nije poštovao pravila o odgovornosti društava majki za protupravno ponašanje svojih društava kćeri.

Argumentacija stranaka

- 29 Žalitelji ističu da je Sud nedavno u svojoj presudi od 17. rujna 2015., Total/Komisija (C-597/13 P, EU:C:2015:613), potvrdio da kada odgovornost društva majke u potpunosti proizlazi iz odgovornosti njegova društva kćeri, odgovornost društva majke ne može premašiti odgovornost njegova društva kćeri. U takvom slučaju, ako je društvo majka podnijelo tužbu s istim predmetom koji ima tužba društva kćeri, društvu majci mora se odobriti djelomično ili potpuno poništenje novčane kazne koja je izrečena društvu kćeri.
- 30 Stoga, poništenje novčanih kazni izrečenih društvima Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV trebalo je dovesti do poništenja novčane kazne izrečene društvu Akzo Nobel kao društvu majci za prvo razdoblje povrede jer mu je ta novčana kazna bila izrečena isključivo na temelju izravnog sudjelovanja njegovih društava kćeri u povredama. Odgovornost društva Akzo Nobel stoga je proizlazila isključivo iz odgovornosti njegovih društava kćeri u smislu presude od 22. siječnja 2013., Komisija/Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29).
- 31 U tom smislu oni ističu da se čini da je načelo prema kojem odgovornost društva majke ne može premašiti onu njegova društva kćeri zanemareno u presudama od 26. studenoga 2013., Kendrion/Komisija (C-50/12 P, EU:C:2013:771), i od 30. travnja 2014., FLSmidth/Komisija (C-238/12 P, EU:C:2014:284). Međutim, razmišljanje Suda u pravilu počiva na pretpostavci prema kojoj, kada odgovornost društva majke proizlazi samo iz radnji koje je počinilo njegovo društvo kći, činjenica da je iznos novčane kazne društva majke veći od onog koji konačno treba platiti društvo kći znači da je naloženo plaćanje dijela novčane kazne koje nema nikakvu pravnu osnovu.
- 32 Žalitelji smatraju da je primjena načela prema kojem odgovornost društva majke ne može premašiti onu njegova društva kćeri osobito relevantna u ovom slučaju jer je poništenje novčanih kazni izrečenih društvima Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV trebalo dovesti do poništenja sporne odluke u cijelosti u odnosu na ta dva društva.
- 33 Žalitelji u tom pogledu ističu da se slijedom objave presude od 29. ožujka 2011., ArcelorMittal Luxembourg/Komisija i Komisija/ArcelorMittal Luxembourg i dr. (C-201/09 P i C-216/09 P, EU:C:2011:190), Komisija suočila s činjenicom da zbog zastare više ne može izreći novčanu kaznu društvima Elementis i Ciba/BASF. Kao što proizlazi iz odluke o izmjeni, Komisija je stoga ne samo stavila izvan snage novčane kazne nego i povukla utvrđenje bilo kakvog sudjelovanja tih poduzetnika u povredama.
- 34 Komisija bi na temelju načela jednakog postupanja i kako bi se na temelju pobijane presude poduzele sve potrebne mjere, u smislu članka 266. prvog stavka UFEU-a, isti pristup trebala primijeniti u pogledu društava Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV. Međutim, sporna je odluka i dalje sadržavala utvrđenje povrede koje se odnosilo na potonja društva. Nadalje, iako članak 7. Uredbe br. 1/2003 zahtijeva da Komisija ima opravdan interes za takvu vrstu utvrđenja, ona u ovom slučaju nije dokazala takav interes.
- 35 Komisija ističe da jedini žalbeni razlog koji su iznijeli žalitelji treba odbiti.

Ocjena Suda

Dopuštenost

- 36 Što se tiče prigovora žalitelja koji se, s jedne strane, temelje na Komisijinoj povredi načela jednakog postupanja te, s druge strane, na nepostojanju opravdanog interesa u smislu članka 7. stavka 1. zadnje rečenice Uredbe br. 1/2003 kojim bi se opravdalo utvrđenje da su društva Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV sudjelovala u predmetnim povredama, iz spisa podnesenog Sudu proizlazi da ti prigovori nisu podneseni u prvostupanjskom postupku.
- 37 Naime, žalitelji su pred Općim sudom samo istaknuli da im se, s obzirom na istek roka zastare u odnosu na društva Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV, nikakva odgovornost ne može pripisati.
- 38 Međutim, iz ustaljene sudske prakse proizlazi da bi dopustiti stranci da prvi put iznese pred Sudom razloge i argumente na koje se nije pozvala pred Općim sudom značilo omogućiti joj da pred Sudom – čija je nadležnost u vezi sa žalbama ograničena – vodi širi postupak od onoga koji se vodio pred Općim sudom. Dakle, u okviru je žalbe nadležnost Suda ograničena na ispitivanje ocjene od strane Općeg suda tužbenih razloga i argumenata koji su pred njim raspravljani (vidjeti osobito presudu od 22. listopada 2015., AC-Treuhand/Komisija, C-194/14 P, EU:C:2015:717, t. 54.).
- 39 Stoga tako formulirane prigovore žalitelja treba odbaciti kao nedopuštene.

Meritum

- 40 Pobijanom presudom Opći sud prihvatio je argumentaciju žalitelja u dijelu u kojem su oni tvrdili da je članak 25. stavak 1. točka (b) Uredbe br. 1/2003 bio prepreka tomu da Komisija nametne novčane kazne društvima Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV. Opći sud stoga je zbog zastare poništio članak 2. točke 4., 6., 21. i 23. sporne odluke u dijelu u kojem su novčane kazne izrečene tim društvima u odnosu na prvo razdoblje povrede.
- 41 U tom je smislu Opći sud u točkama 121., 123. i 124. pobijane presude u biti naveo da je Komisija prve radnje s ciljem istrage ili vođenja postupaka u vezi s povredama u smislu članka 25. stavka 3. Uredbe br. 1/2003 poduzela na početku 2003. godine i stoga nakon isteka za društva Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV roka od pet godina predviđenog člankom 25. stavkom 1. točkom (b) te uredbe, s obzirom na to da su ta društva prestala sa svojim sudjelovanjem u zabranjenim sporazumima 28. lipnja 1993.
- 42 Nasuprot tomu, Opći sud u točkama 125. i 126. pobijane presude u biti je smatrao da iako su se društva Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV mogla pozvati na nastup zastare i ona je imala za učinak njihovo izbjegavanje sankcija, ona je bila bez utjecaja za odgovornost njihova društva majke u pogledu prvog razdoblja povrede.
- 43 Konkretno, Opći sud u točki 126. pobijane presude presudio je da „sama činjenica da se društvo kći grupe društava u smislu jedne gospodarske jedinice koristi istekom roka zastare ne može dovesti u pitanje odgovornost društva majke i spriječiti vođenje postupaka protiv tog društva”.
- 44 Žalitelji u biti osporavaju osnovanost tih navoda Općeg suda.
- 45 Prema tome, valja ispitati je li zastara Komisijine ovlasti da nametne sankcije društvima Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV bila prepreka tomu, za razliku od zaključka do kojeg je Opći sud došao u točki 126. pobijane presude, da se utvrdi odgovornost društva Akzo Nobel u pogledu prvog razdoblja povrede.

- 46 U tom smislu valja navesti, kao prvo, da su autori Ugovorâ izabrali upotrebu pojma poduzetnik kako bi označili počinitelja povrede prava tržišnog natjecanja, kojeg se može kazniti primjenom članaka 81. ili 82. UEZ-a, sada članaka 101. ili 102. UFEU-a (presuda od 18. srpnja 2013., Schindler Holding i dr./Komisija, C-501/11 P, EU:C:2013:522, t. 102.).
- 47 Iz sudske prakse Suda proizlazi da se pravo Unije u području tržišnog natjecanja odnosi na djelatnosti poduzetnika te da pojam poduzetnika obuhvaća svaki subjekt koji se bavi gospodarskom djelatnošću, neovisno o pravnom statusu tog subjekta i načinu njegova financiranja (presuda od 11. prosinca 2007., ETI i dr., C-280/06, EU:C:2007:775, t. 38.).
- 48 Sud je također pojasnio da pojam poduzetnika u tom kontekstu treba shvatiti kao gospodarsku cjelinu, čak i ako se, s pravnog stajališta, ta gospodarska cjelina sastoji od nekoliko fizičkih ili pravnih osoba (presuda od 20. siječnja 2011., General Química i dr./Komisija, C-90/09 P, EU:C:2011:21, t. 35.).
- 49 Ako takav gospodarski subjekt povrijedi pravila tržišnog natjecanja, taj subjekt prema načelu osobne odgovornosti odgovara za tu povredu (presuda od 29. ožujka 2011., ArcelorMittal Luxembourg/Komisija i Komisija/ArcelorMittal Luxembourg i dr., C-201/09 P i C-216/09 P, EU:C:2011:190, t. 95.).
- 50 Kao drugo, povredu prava tržišnog natjecanja Unije nedvojbeno treba pripisati pravnoj osobi kojoj se mogu nametnuti novčane kazne i kojoj treba uputiti obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku (vidjeti u tom smislu presudu od 10. rujna 2009., Akzo Nobel i dr./Komisija, C-97/08 P, EU:C:2009:536, t. 57.).
- 51 Ni članak 23. stavak 2. točka (a) Uredbe br. 1/2003 ni sudska praksa ne određuju koju je pravnu ili fizičku osobu Komisija obvezna smatrati odgovornom za povredu i kazniti novčanom kaznom (vidjeti u tom smislu presudu od 11. srpnja 2013., Team Relocations i dr./Komisija, C-444/11 P, neobjavljena, EU:C:2013:464, t. 159.).
- 52 Nasuprot tomu, iz ustaljene sudske prakse Suda proizlazi da se protupravno ponašanje društva kćeri može pripisati društvu majci osobito u slučaju kada društvo kći, iako ima vlastitu pravnu osobnost, ne odlučuje autonomno o svojem ponašanju na tržištu, već u bitnome provodi upute koje mu daje društvo majka, posebno uzimajući u obzir gospodarske, organizacijske i pravne veze koje spajaju ta dva pravna subjekta (vidjeti u tom smislu presude od 14. srpnja 1972., Imperial Chemical Industries/Komisija, 48/69, EU:C:1972:70, t. 131. do 133.; od 25. listopada 1983., AEG-Telefunken/Komisija, 107/82, EU:C:1983:293, t. 49. do 53.; od 11. srpnja 2013., Team Relocations i dr./Komisija, C-444/11 P, neobjavljena, EU:C:2013:464, t. 157. i od 17. rujna 2015., Total/Komisija, C-597/13 P, EU:C:2015:613, t. 35.).
- 53 To je tako jer u takvoj situaciji društvo majka i njegovo društvo kći čine istu gospodarsku jedinicu i prema tome jedinstveni su poduzetnik u smislu prava tržišnog natjecanja Unije (presuda od 11. srpnja 2013., Team Relocations i dr./Komisija, C-444/11 P, neobjavljena, EU:C:2013:464, t. 157.).
- 54 U tom smislu u specifičnoj situaciji kada društvo majka drži sav ili gotovo sav kapital svojega društva kćeri koje je povrijedilo pravila tržišnog natjecanja Unije postoji oboriva presumpcija prema kojoj spomenuto društvo majka stvarno izvršava takav odlučujući utjecaj nad društvom kćeri (vidjeti u tom smislu presudu od 26. studenoga 2013., Groupe Gascogne/Komisija, C-58/12 P, EU:C:2013:770, t. 38.).
- 55 Takva presumpcija podrazumijeva, osim ako se obori, da se stvarno izvršavanje odlučujućeg utjecaja društva majke na svoje društvo kćer smatra dokazanim i omogućuje Komisiji da društvo majku smatra odgovornim za ponašanje društva kćeri, bez potrebe za podnošenjem ikakva dodatnog dokaza (vidjeti u tom smislu presudu od 16. lipnja 2016., Evonik Degussa i AlzChem/Komisija, C-155/14 P, EU:C:2016:446, t. 30.).

- 56 Kao treće, valja navesti da je u skladu s ustaljenom sudskom praksom Suda društvo majka kojem je pripisano protupravno ponašanje svojeg društva kćeri osobno odgovorno za povredu pravila Unije o tržišnom natjecanju koju je samo počinilo, zbog odlučujućeg utjecaja koji je izvršavalo na društvo kćer i koji mu je omogućavao određivanje ponašanja potonjeg na tržištu (vidjeti u tom smislu presude od 14. srpnja 1972., Imperial Chemical Industries/Komisija, 48/69, EU:C:1972:70, t. 140. i 141.; od 16. studenoga 2000., Metsä-Serla i dr./Komisija, C-294/98 P, EU:C:2000:632, t. 28. i 34.; od 26. studenoga 2013., Kendrion/Komisija, C-50/12 P, EU:C:2013:771, t. 55.; od 10. travnja 2014., Komisija i dr./Siemens Österreich i dr., C-231/11 P do C-233/11 P, EU:C:2014:256, t. 49. i od 8. svibnja 2014., Bolloré/Komisija, C-414/12 P, neobjavljena, EU:C:2014:301, t. 44.).
- 57 Kao što je navedeno u točki 49. ove presude, pravo tržišnog natjecanja Unije počiva na načelu osobne odgovornosti gospodarske jedinice koja je počinila povredu. Stoga, ako je društvo majka dio te gospodarske jedinice, ono se smatra osobno i solidarno odgovornim za počinjenu povredu s drugim pravnim osobama koje čine tu jedinicu (vidjeti u tom smislu presudu od 10. rujna 2009., Akzo Nobel i dr./Komisija, C-97/08 P, EU:C:2009:536, t. 77.).
- 58 Upravo zbog toga odnos solidarnosti koji postoji između dvaju društava koja čine gospodarsku jedinicu ne može se smanjiti, u pogledu plaćanja novčane kazne, na nekakav oblik jamstva koje društvo majka daje kako bi zajamčilo plaćanje novčane kazne koja je izrečena društvu kćeri (vidjeti u tom smislu presude od 26. studenoga 2013., Kendrion/Komisija, C-50/12 P, EU:C:2013:771, t. 55. i 56. i od 19. lipnja 2014., FLS Plast/Komisija, C-243/12 P, EU:C:2014:2006, t. 107.).
- 59 Kao četvrto, prema sudskoj praksi Suda, u slučaju u kojem odgovornost društva majke proizlazi isključivo iz izravnog sudjelovanja njegova društva kćeri u povredi i u kojem su ta dva društva podnijela usporedne tužbe s istim predmetom, Opći sud može, bez odlučivanja *ultra petita*, uzeti u obzir poništenje utvrđenja povrede u odnosu na društvo kćer za određeno razdoblje i odgovarajuće smanjiti iznos novčane kazne izrečene društvu majci solidarno s njegovim društvom kćeri (vidjeti u tom smislu presudu od 22. siječnja 2013., Komisija/Tomkins, C-286/11 P, EU:C:2013:29, t. 34., 38., 39. i 49.).
- 60 U tom smislu Sud je naveo, s jedne strane, da je za utvrđivanje odgovornosti bilo kojeg subjekta gospodarske jedinice potreban dokaz da je barem jedan subjekt počinio povredu prava Unije o tržišnom natjecanju i da se ta okolnost navede u odluci koja je postala konačna i, s druge strane, da nije relevantan razlog zbog kojeg je utvrđeno nepostojanje protupravnog ponašanja društva kćeri (vidjeti u tom smislu presudu od 22. siječnja 2013., Komisija/Tomkins, C-286/11 P, EU:C:2013:29, t. 37. i 38.).
- 61 Upravo u takvom kontekstu Sud se pozvao na potpuno izvedenu narav odgovornosti društva majke nastale zbog same činjenice izravnog sudjelovanja društva kćeri u povredi (vidjeti u tom smislu presudu od 22. siječnja 2013., Komisija/Tomkins, C-286/11 P, EU:C:2013:29, t. 34., 38., 43. i 49.). Naime, u takvom slučaju odgovornost društva majke proizlazi iz protupravnog ponašanja njegova društva kćeri, koje se pripisuje društvu majci s obzirom na gospodarsku jedinicu koju ta društva čine. Posljedično, odgovornost društva majke nužno ovisi o činjenicama koje predstavljaju povredu koju je počinilo njegovo društvo kći s kojima je njegova odgovornost neodvojivo povezana.
- 62 Zbog istih razloga Sud je pojasnio da u situaciji u kojoj nijedan čimbenik pojedinačno ne obilježava ponašanje koje se predbacuje društvu majci, smanjenje iznosa novčane kazne izrečene društvu kćeri solidarno s njegovim društvom majkom načelno treba, kad su potrebne postupovne pretpostavke ispunjene, proširiti i na društvo majku (vidjeti u tom smislu presudu od 17. rujna 2015., Total/Komisija, C-597/13 P, EU:C:2015:613, t. 10., 37., 38., 41. i 44.).

- 63 Kao peto, iz sudske prakse Suda proizlazi da zastara izvršavanja Komisijine ovlasti u području nametanja sankcija može nastupiti u odnosu na društvo kćer, uz isključenje društva majke, čak i ako njegova odgovornost u cijelosti počiva na protupravnom ponašanju društva kćeri (vidjeti u tom smislu presudu od 29. ožujka 2011., ArcelorMittal Luxembourg/Komisija i Komisija/ArcelorMittal Luxembourg i dr., C-201/09 P i C-216/09 P, EU:C:2011:190, t. 102., 103., 148. i 149.).
- 64 U ovom slučaju nije sporno, kao što to proizlazi iz članka 1. sporne odluke, da su društva Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV izravno sudjelovala u predmetnim zabranjenim sporazumima od 24. veljače 1987. do 28. lipnja 1993., u pogledu prvog društva, i od 11. rujna 1991. do 28. lipnja 1993., u pogledu drugog.
- 65 Također nije sporno da je tijekom prvog razdoblja povrede Akzo Nobel neizravno držao čitav kapital društava Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV i nad njima izvršavao odlučujući utjecaj, tako da su ta tri društva tijekom tog razdoblja povrede činila jednog jedinog poduzetnika u smislu prava tržišnog natjecanja Unije.
- 66 Posljedično, u skladu sa sudskom praksom navedenom u točkama 52. do 58. ove presude, protupravna djelovanja društava Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV tijekom prvog razdoblja povrede pripisana su društvu Akzo Nobel. Za potonjeg je stoga utvrđena osobna odgovornost za ponašanja suprotna pravilima Unije o tržišnom natjecanju za koja se smatralo da ih je sam usvojio tijekom tog razdoblja.
- 67 Nadalje, u ovom slučaju nije ni sporno da je odgovornost društva Akzo Nobel utvrđena zbog njegova sudjelovanja u predmetnim povredama tijekom svih triju razdoblja povreda, tj. od 24. veljače 1987. do 21. ožujka 2000., u pogledu povrede koja se odnosila na kositrene stabilizatore, i od 11. rujna 1991. do 22. ožujka 2000., u pogledu povrede koja se odnosila na sektor ESBO/esteri, kao krovno društvo poduzetnika Akzoa, čiji su različiti pravni subjekti, među kojima Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV, izravno sudjelovali u zabranjenim sporazumima.
- 68 U tom smislu valja navesti da su se pred Općim sudom tužitelji u prvostupanjskom postupku pozvali na istek roka zastare iz članka 25. stavka 1. točke (b) Uredbe br. 1/2003 jedino u odnosu na društva Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV, uz obrazloženje da su ona prestala sa svojim protupravnim ponašanjem 28. lipnja 1993.
- 69 Kao što je navedeno u točki 40. i 41. ove presude, Opći sud prihvatio je argumentaciju tužitelja u prvostupanjskom postupku presudivši da je nastupila zastara Komisijine ovlasti izricanja novčanih kazni društvima Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV.
- 70 Doduše, kao što je to Opći sud u biti naglasio u točkama 125. i 126. pobijane presude, činjenica da je nastupila zastara Komisijine ovlasti izricanja sankcija u skladu s člankom 25. stavkom 1. točkom (b) Uredbe br. 1/2003 znači da se društvima u odnosu na koje je nastupila zastara više ne može izreći nikakva sankcija.
- 71 Nasuprot tomu, okolnost da se određenim društvima više ne mogu izreći sankcije zbog zastare ne protivi se tomu da se pokrene postupak protiv drugog društva koje se smatra odgovornim osobno i solidarno s njima za ista protutržišna djelovanja, a u odnosu na koje zastara nije nastupila.
- 72 Za razliku od onog što tvrde žalitelji, okolnost da odgovornost društva Akzo Nobel za prvo razdoblje povrede proizlazi isključivo iz izravnog sudjelovanja njegovih društava kćeri u zabranjenim sporazumima ne može dovesti u pitanje takav zaključak.
- 73 Naime, s jedne strane, za protutržišna djelovanja u odnosu na prvo razdoblje povrede jednako se smatra da ih je počinio sam Akzo Nobel, s obzirom na to da je on činio gospodarsku jedinicu, u smislu sudske prakse Unije, s društvima Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV.

- 74 S druge strane, kao što je to u biti naveo nezavisni odvjetnik u točkama 58. i 59. svojeg mišljenja, iz sudske prakse Suda spomenute u točki 62. ove presude proizlazi da čimbenici specifični za društvo majku mogu opravdati različitu ocjenu njegove odgovornosti i one društva kćeri, čak i ako bi se odgovornost društva majke isključivo temeljila na protupravnom ponašanju potonjeg.
- 75 To je slučaj u ovom predmetu jer za razliku od društava Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV, koji su prestali sa svojim sudjelovanjem u zabranjenim sporazumima 28. lipnja 1993., Akzo Nobel, kao što je navedeno u točki 67. ove presude, bio je uključen u predmetnim povredama i nakon tog datuma – do 21. ožujka 2000., u pogledu povrede koja se odnosila na kositrene stabilizatore i do 22. ožujka 2000., u pogledu povrede koja se odnosila na sektor ESBO/esteri.
- 76 S obzirom na sva ta razmatranja, valja zaključiti da je Opći sud u točki 126. pobijane presude pravilno smatrao da zastara Komisijine ovlasti izricanja sankcija društvima Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV nije bila prepreka tomu da se utvrdi odgovornost društva Akzo Nobel u pogledu prvog razdoblja povrede.
- 77 Stoga jedini žalbeni razlog valja djelomično odbaciti kao nedopušten i djelomično odbiti kao neosnovan.
- 78 Na temelju svih prethodnih razmatranja proizlazi da žalbu treba odbiti u cijelosti.

Troškovi

- 79 Na temelju članka 184. stavka 2. Poslovnika Suda, kad žalba nije osnovana, Sud odlučuje o troškovima.
- 80 U skladu s člankom 138. stavkom 1. Poslovnika, koji se na temelju njegova članka 184. stavka 1. primjenjuje na žalbeni postupak, stranka koja ne uspije u postupku dužna je, na zahtjev protivne stranke, snositi troškove. Budući da je Komisija podnijela zahtjev da žalitelji snose troškove i da oni nisu uspjeli sa svojim jedinim žalbenom razlogom, valja im naložiti snošenje troškova ovog žalbenog postupka.

Slijedom navedenoga, Sud (peto vijeće) proglašava i presuđuje:

1. **Žalba se odbija.**
2. Društvima Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Chemicals GmbH i Akzo Nobel Chemicals BV nalaže se snošenje troškova.

Potpisi